

Janusz Baryła

Klub Grotołazów

W lutym br. minęła 50. rocznica utworzenia w Krakowie Klubu Grotołazów – pierwszej organizacji w polskim taternictwie jaskiniowym, a także pierwszej specjalistycznej organizacji jaskiniowej w Polsce.

Klub Grotołazów był wprawdzie organizacją nieformalną, ale posiadał opracowane zasady działania, miał wyznaczone cele i sposoby ich realizacji, posiadał znaczek klubowy, a nawet wydawał własne czasopismo. Członkowie Klubu byli inicjatorami utworzenia już formalnych struktur organizacyjnych taternictwa jaskiniowego, odegrali także znaczącą rolę w powołaniu pierwszej i jedynej polskiej organizacji speleologicznej – Sekcji Speleologicznej Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika.

Powstanie Klubu poprzedziły wcześniejsze wydarzenia związane z osobą i działalnością Kazimierza Kowalskiego, który jaskiniami zaczął się zajmować jeszcze przed II Wojną Światową. Już po wojnie swoją pasją zdołał zainteresować kilka osób, z których część współpracowała z nim przez szereg lat. Na początku działano głównie w jaskiniach okolic Krakowa, a następnie – w jaskiniach tatrzańskich.

Po dwóch wyjazdach do Jaskini Miętusiej (w 1948 i 1949 r.) okazało się jednak, że aby móc skutecznie penetrować, a głównie – eksplorować tę jaskinię, trzeba zdobyć odpowiedni sprzęt i wyposażenie, podnieść umiejętności techniczne uczestników i zaangażować do

tego celu większy zespół ludzki. I właśnie wtedy powstał projekt utworzenia specjalistycznej organizacji jaskiniowej. Ustalono, że organizacja ta będzie wydawać własne czasopismo – „Grotołaz” i od jego tytułu utworzono następnie nazwę tej nowej organizacji – Klub Grotołazów. Ustalono także, że udział w kolejnej wyprawie do Jaskini Miętusiej, będzie równoznaczny z przystąpieniem do Klubu.

Wyprawa ta została zrealizowana w dn. 22-27.02.1950 r. Wzięło w niej udział 5 osób: Kazimierz Kowalski, Ryszard Gradziński, Maciej Kuczyński, Włodzimierz Starzecki i Wacław Szymczakowski. To właśnie oni byli założycielami Klubu Grotołazów, a dzień 22.02.1950 r. – pierwszy dzień trwania tej wyprawy, przyjmuje się jako oficjalną datę powstania Klubu.

Wyprawy do J. Miętusiej zdominowały pierwszy okres działania Klubu, a problem przejścia Studni Miętusińskich stał się problemem kluczowym.

Następna wyprawa do Miętusiej odbyła się w dn. 27.09-1.10.1950 r. Użyto na niej po raz pierwszy światła czołowych własnej konstrukcji oraz tzw. racji żywnościowych, przygotowanych wcześniej na poszczególne akcje jaskiniowe.

Kolejną wyprawę do J. Miętusiej zrealizowano w dn. 9-12.02.1951 r. Uczestniczyło w niej 7 osób, a wynikiem było m. in. zejście K. Kowalskiego do połowy Studni Miętusińskich (ok. -160 m). W następnej wyprawie do Miętusiej (1-7.02.1952 r.) uczestniczyło już 11 osób. Wyprawę tą poprzedziły intensywne przygotowania, m. in. zakupiono nowe liny i zmontowano kolejne drabinki sznurowe.

W czasie trwającej ok. 17 godzin akcji, 4.02 o godzinie 21.05 na dnie Studni Miętu-

siańskich stanęli – K. Kowalski i W. Starzecki. Wynik tej wyprawy – nowy głębokościowy rekord Polski (-213 m), był ukoronowaniem dotychczasowej działalności Klubu Grotołazów. Wyprawa ta zamknęła pierwszy okres funkcjonowania Klubu, który można określić jako „okres J. Miętusiej”.

Pomiędzy kolejnymi wyprawami do Miętusiej, członkowie Klubu działali także w innych jaskiniach tatrzańskich. W dn. 29.06-2.07.1950 r. odbyła się wyprawa do Jaskini Miętusiej Wyżniej (odnalezionej przez W. Szymczakowskiego w 1949 r.), na której wyeksplorowano, pomierzono i skartowano 560 m korytarzy. 29.07.1951 r. K. Kowalski, poszukując znanego od 1938 r. otworu Szczeliny Chochołowskiej, odnalazł jej drugi, nieznanym uprzednio otwór. W wyniku eksploracji (22.09. i 20.10.1951 r. oraz 2.01.1952 r.) i równoległe prowadzonych pomiarów ustalono, że długość tej jaskini wynosi 1650 m. Tym samym Szczelina Chochołowska stała się wówczas najdłuższą jaskinią Polski.

Działano także w innych jaskiniach, m. in. w Zimnej i Lodowej w Ciemniaku, a następnie w Kasprowej Niżniej, gdzie 8.03.1952 r., po raz pierwszy użyto do przepływania jeziora gumowy ponton lotniczy (dinghi). Natomiast w Studni w Dziurawem zastosowano do wychodzenia pętłę z węzłami Prusika.

Pierwszy numer „Grotołaza” ukazał się 28.04.1950 r. i poświęcony był głównie J. Miętusiej. Zamieszczona w nim fotografia Okna Pawlikowskiego w J. Mylnej, posłużyła jako wzór znaczka-emblematu Klubu. W trzecim numerze „Grotołaza” (5.12.1950 r.) ukazał się artykuł K. Kowalskiego „Speleologia i turystyka jaskiniowa w Polsce”, w którym po raz

Na dinghi. Na fot. K. Kowalski i T. Bernhardt, 1953 r.

Wyposażenie i sprzęt Klubu Grotołazów w początkowym okresie działalności. Jaskinia Miętusia Wyżnia, 06.1950 r. Na fot. W. Starzecki

pierwszy u nas wydzielono i rozgraniczono dwie dyscypliny zajmujące się jaskiniami: turystykę jaskiniową (w dzisiejszym rozumieniu – taternictwo jaskiniowe) i speleologię – naukę o jaskiniach.

Kolejną większą jaskinią tatrzańską, na której skupiła się uwaga Klubu Grotołazów w następnym okresie działania, była Jaskinia Zimna. Pierwszą większą wyprawę do tej jaskini (Z-1) zrealizowano w dn. 1-8.02.1953 r. Wzięło w niej udział 12 osób. Przeprowadzono wtedy pierwszą u nas próbę nurkowania w jaskini. Użyto do tego celu ubiór i wyposażenie, zbliżone do wyposażenia nurka klasycznego, które zostało zaprojektowane przez W. Starzeckiego i wykonane pod jego nadzorem. Próba ta w sumie była udana – przebyto Syfon Zwolińskich. Jednak ze względu na małą operatywność nurka, dalszych działań i prób w tym kierunku już nie prowadzono.

W połowie 1953 r., w wyniku starań i zabiegów podejmowanych przez członków Klubu już od początku poprzedniego roku, nastąpiło zalegalizowanie działalności jaskiniowej – przy Komisji Taternictwa ZG PTTK (PTT i Klub Wysockogórski zostały zlikwidowane już w 1950 r.), utworzona została Podkomisja Taternictwa Jaskiniowego. To właśnie wówczas powstał (zaproponował go Tadeusz Kerc) i wszedł do użycia termin – taternictwo jaskiniowe.

Druga wyprawa do J. Zimnej (Z-2) została zrealizowana w dn. 13-20.09.1953 r. Udział w niej wzięło 17 osób (w tym 12 z Klubu Grotołazów), a kierował nią K. Kowalski. Oficjalnym organizatorem tej wyprawy była już Podkomisja Taternictwa Jaskiniowego PTTK, a faktycznym – Klub Grotołazów. W trakcie trwania wyprawy przeprowadzono kurs instruktorski – była to pierwsza oficjalna impreza szkoleniowa w dotychczasowej historii taternictwa jaskiniowego.

Po przejściu Progu Masztowego (z użyciem masztu z rur duralowych, który zaprojektował W. Starzecki), wyeksplorowano ok. 700 m korytarzy, stwierdzając jednocześnie istnienie możliwości dokonania dalszych odkryć.

Niezwłocznie rozpoczęto przygotowania do kolejnej wyprawy do Zimnej. Powołano w tym celu specjalny komitet organizacyjny, który zajął się m. in. projektowaniem i wykonaniem jaskiniowego schronu biwakowego (M. Kuczyński), kolejki linowej do transportu sprzętu i załatwianiem telefonów nadających się do użycia w jaskini.

Następna ogólnopolska wyprawa do Zimnej (Z-3) odbyła się w dn. 31.01 – 9.02.1954 r. Wzięło w niej udział 18 osób, a kierownikiem został ponownie K. Kowalski. Po zmontowaniu schronu biwakowego – „chatki”, w dn. 5-8.02. działała w głębi jaskini grupa biwakowa (szturmowa) w składzie: K. Kowalski, P. Burchard, O. Czyżewski, R. Gradziński, K. Grotowski, M. Kuczyński i J. Tomaszewski. Wyeksplorowano wówczas ok. 1000 m korytarzy, w tym partie do Sali Ziomek i Rubinowy Korytarz.

Kolejna, ogólnopolska wyprawa do Zimnej (Z-4) została zrealizowana w terminie: 26.01-6.02.1955 r. Również wzięło w niej udział 18 osób, a kierownikiem został M. Kuczyński. W oparciu o odremontowaną „chatkę”, dwie grupy (wymienne) prowadziły eksplorację i wykonywały pomiary, uzupełniając plan jaskini. J. Zimna, mając ok. 3 tys. m długości, stała się wówczas najdłuższą jaskinią Polski.

Wyprawa Z-4 była ostatnią z dużych, „ciężkich wypraw jaskiniowych”. Zamknęła ona drugi okres działalności Klubu – „okres J. Zimnej”.

W czasie pomiędzy wyprawami do Zimnej, które były wówczas traktowane priory-

Schron biwakowy – „chatka” w Jaskini Zimnej, 02. 1954 r.

tetowo, prowadzono także działalność w innych jaskiniach: Kasprowej Niżniej, gdzie eksplorowano nowe partie w rejonie Sali Gwieździstej, Jaskini Rybiej, J. Za Siedmiu Progami (1.05.1954 r.), odnajdując przy okazji otwory J. Wysockiej, a także w Szczelinie Chochołowskiej, gdzie z inicjatywy P. Burcharda rozpoczęto kopanie w ówczesnym syfonie końcowym (10-11.09., 18.09. i 18.10.1954 r.).

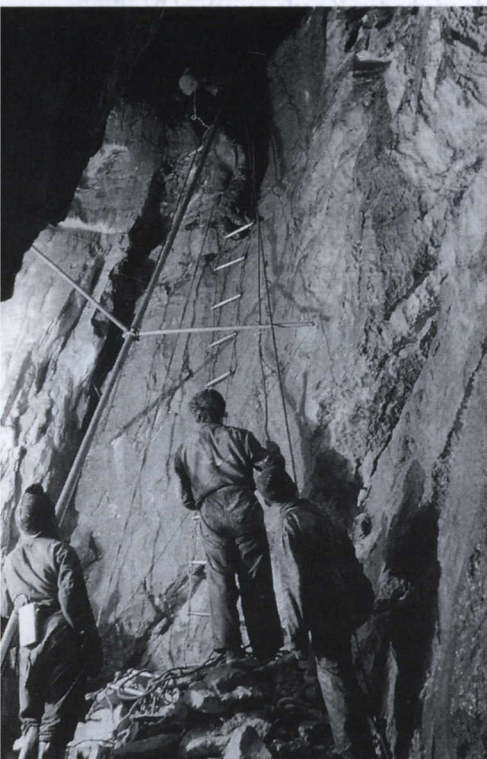
W sierpniu 1954 r. odbył się pierwszy ogólnopolski kurs taternictwa jaskiniowego dla zaawansowanych, którym kierował J. Tomaszewski. Kurs ten zorganizował Klub Grotołazów, ale już pod firmą Komisji Taternictwa Jaskiniowego. W tym czasie Komisja Taternictwa ZG PTTK została przekształcona w Sekcję Alpinizmu PTTK i GKkFiT, a działająca w jej obrębie Podkomisja TJ, w Komisję TJ. Ten zabieg organizacyjny umożliwił organizowanie wyjazdów zagranicznych – wówczas tylko sportowcy mieli przywilej wyjazdu za granicę.

Trzeci okres w działalności Klubu Grotołazów, a jednocześnie już w pełni zorganizowanego taternictwa jaskiniowego w Polsce (w kilku ośrodkach działały, w ramach KTJ, Oddziałowe Sekcje Taternictwa Jaskiniowego) – to okres wyjazdów i wypraw zagranicznych.

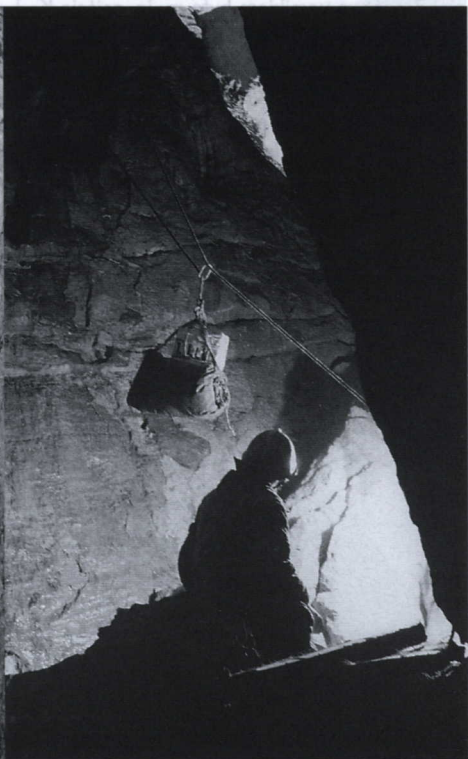
Koncepcję i program wyjazdów zagranicznych na najbliższe lata przedstawił K. Kowalski w artykule „Jedziemy za granicę”, zamieszczonym w 16. numerze „Grotołaza”.

Pierwszy z tych wyjazdów, na Słowację, odbył się w dn. 7-24.03.1955 r. i został zrealizowany w ramach obozów treningowych i sportowych Sekcji Alpinizmu. Wzięło w nim udział 10 osób pod kierownictwem K. Kowalskiego.

Drugi obóz jaskiniowy na Słowacji zrealizowano w dn. 4-19.08.1955 r. Uczestniczyło

Maszt składany w Jaskini Zimnej, 09. 1953 r.

Kolejka linowa. Jaskinia Zimna, 02. 1954 r.

Grupa biwakowa w Jaskini Zimnej, 02. 1954 r. Od lewej: O. Czyżewski, R. Gradziński, K. Grotowski, M. Kuczyński, J. Tomaszewski, K. Kowalski i P. Burchard.

Przed pierwszą próbą nurkowania w jaskiniach. Jaskinia Zimna, 02. 1953 r.

Wyposażenie i sprzęt do nurkowania swobodnego, po 1956 r. Na fot. W. Maczek.

w nim 16 osób (w tym 9 z Klubu Grotołazów), a kierownikiem był J. Tomaszewski. Prowadzono wówczas głównie działalność poszukiwawczą i eksploracyjną (np. Jaskinia Ciasna w Dolinie Jaworowej). Bezpośrednio po tym obozie, w dn. 19-21.08.1955 r., 5 osób z OSTJ Kraków brało udział w słowackiej eksploracji Jaskini (Avenu) w Ohništem, gdzie K. Kowalski zszedł na głębokość ok. 120 m.

Równolegle z działalnością zagraniczną, dominującą w tym okresie, prowadzono intensywną działalność krajową, w tym także szkoleniową. Drugi ogólnopolski kurs taternictwa jaskiniowego dla zaawansowanych na Ornaku (21-28.08.1955 r.), kierowany przez J. Tomaszewskiego i P. Burcharda, ukończyło 16 osób.

Z ciekawszych osiągnięć w jaskiniach tatrzańskich tego okresu trzeba wymienić II przejście J. Kasprowej Średniej (12 i 13.07.1955 r.) oraz wyprawę do J. Miętusiej (6 i 7.01.1956 r.), na której A. Radomski i W. Danowski przeszli dolną część Komory bez Stropu do przełączki (V, AO – hak jako stopień). Działano także w tym czasie w J. Kasprowej Niżniej, Szczelinie Chochołowskiej i Bystrej (11 i 12.02.1956 r.) – w ramach ogólnopolskiej wyprawy zorganizowanej przez ośrodek zakopiański.

Pierwszą typową wyprawą zagraniczną, nie licząc wyjazdów i obozów na Słowacji, była – firmowana przez KTJ – wyprawa do jaskiń Bułgarii (4.07-2.08.1956 r.). Udział w niej wzięło 12 osób, pod kierownictwem J. Tomaszewskiego. M. in. dokonano na niej II przejścia najgłębszej wówczas jaskini Bułgarii – Bezdenen Pczelin (-120 m). Na jej dno zeszli: A. Radomski i K. Grotowski.

W 1956 r. zrealizowano również wyjazdy do jaskiń słowackich, na Węgry (K. Kowalski) i do NRD (wyjazd powierzchniowo – jaskiniowy), a K. Birkenmajer i M. Kuczyński uczestniczyli w wyprawie rekonesansowej na Spitsbergen.

Ukoronowaniem tego okresu działalności był udział 5. Polaków w międzynarodowej wyprawie do Gouffre Berger (sierpień 1956 r.), którą kierował Fernand Petzl. W wyprawie tej, z Klubu Grotołazów uczestniczyli: K. Kowalski (kierownik grupy polskiej) i O. Czyżewski. K. Kowalski, dochodząc w drugiej grupie szturmowej do syfonu na głębokości 1122 m, stał się współposiadaczem światowego rekordu głębokości uzyskanej w jaskiniach.

Z działalności krajowej w tym okresie, wymienić trzeba zrealizowanie trzeciego kursu taternictwa jaskiniowego dla zaawansowanych (20-26.08.1956 r.), którym kierował A. Radomski i który ukończyło 17 osób.

Również w tym okresie pojawia się u nas nowa jakość – już typowo sportowa działalność w jaskiniach. Małe, niezależne zespoły atakują problemy, które jeszcze do niedawna były dostępne tylko dla dużych wypraw. Zapowiedzią tego sportowego stylu działania jest przejście J. Zimnej do Sali Złomisk i z powrotem przez 5 osób w czasie 12 godz. (19-20.08.1956 r.). Natomiast już typowo sportowy charakter miało III przejście Studni Miętusińskich w dn. 18-19.11.1956 r. (4 osoby, 15,5 godz.); -213 m osiągnęli: K. Grotowski i S. Ogaza. Tydzień później IV przejście Studni zrealizowały kolejne 4 osoby, a do ich dna doszedł wówczas S. Złonkiewicz.

W jesieni 1956 r. przyjęto do Klubu 3 ostatnie osoby. Klub Grotołazów posiadał wówczas maksymalną ilość członków – 18, a kolejność przyjęć przedstawia się następują-

co: luty 1950 r. (założyciele) – Kazimierz Kowalski, Ryszard Gradziński, Maciej Kuczyński, Włodzimierz Starzecki i Wacław Szymczakowski, jesień 1950 r. – Władysław Danowski, Przemysław Burchard i Rafał Unrug, 1951 r. – Krzysztof Birkenmajer, Tadeusz Bernhardt i Jerzy Tomaszewski (z Torunia), 1953 r. – Andrzej Radomski, Oleg Czyżewski i Kazimierz Grotowski, 1955 r. – Leszek Dziegiel, 1956 r. – Andrzej Budzanowski, Wiesław Maczek i Stanisław Ogaza.

W jesieni 1956 r. nastąpiły w polskim ruchu jaskiniowym zasadnicze zmiany organizacyjne. Wybrana w październiku nowa KTJ PTTK przetrwała zaledwie do grudnia. W grudniu bowiem reaktywował się Klub Wysokogórski, do którego przystąpili wszyscy członkowie Klubu Grotołazów, a K. Kowalski wszedł w skład Zarządu Głównego KW. Automatycznie uległa wówczas likwidacji Sekcja Alpinizmu PTTK i GKFiT, a także wchodząca w jej skład KTJ PTTK.

27.02.1957 r. odbyło się walne zebranie w Krakowie, na którym OSTJ PTTK przekształciła się w STJ Koła Krakowskiego KW. Prezesem nowego Zarządu Sekcji został W. Starzecki. Natomiast zjazd delegatów STJ KW w dn. 16.03.1957 r. wybrał KTJ ZG KW, a jej przewodniczącym został R. Unrug.

Członkowie Klubu Grotołazów „wtopili się” już całkowicie w formalne struktury organizacyjne i mimo, że działali jeszcze przez szereg lat, to Klub jako taki już się ilościowo nie rozwijał i nie prowadził własnej polityki i działalności jaskiniowej. Nie został on natomiast przez swych członków rozwiązany i jako organizacja przez cały czas nieformalna, właściwie istnieje do dziś. □

Wszystkie zdjęcia Ryszarda Gradzińskiego.